

# ΕΣΤΙΑ

ΕΚΔΙΟΤΑΙ ΚΑΤΑ ΚΥΡΙΑΚΗΝ

Τόμος ΚΕ'.

Συνδρομή ἰτήσια: Ἐν Ἑλλάδι φρ. 12, ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ φρ. 20. — Αἱ συνδρομαὶ ἄρχονται ἀπὸ 1 Ἰανουαρίου. Ἰκαστ. ἔτους καὶ εἶναι ἰτήσια. — Γραφεῖον Διευθ. Ὁδὸς Σταδίου 32.

18 Μαΐου 1888

Ὁ κατωτέρω δημοσιευόμενος χαρακτηρισμὸς τοῦ Αὐτοκράτορος Γουλιέλμου, ἔργον τοῦ ἐπιφανοῦς ἱστορικοῦ καὶ καθηγητοῦ ἐν τῷ Βερολινεῖῳ Πανεπιστημίῳ Ἑρνέστου Κουρτίου, εἶνε ἀναντιρρήτως τὸ κάλλιστον τῶν ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ αὐτοκράτορος γραφέντων καὶ ῥηθέντων ἐν Γερμανίᾳ. Καταχωρίζομεν δ' αὐτὸν ὡς πιστεύοντες ὅτι ἰδιαζόντως εὐάρεστον ἀνάγνωσμα προσφέρομεν εἰς τοὺς συνδρομητὰς τῆς «Ἐστίας».

## Ο ΑΥΤΟΚΡΑΤΩΡ ΓΟΥΛΙΕΛΜΟΣ

(Μνημόσυνος λόγος, ἐκφωνηθεὶς ὑπὸ Ἑρνέστου Κουρτίου τῇ 10)22 Μαρτίου ε.ε. ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τοῦ Βερολίνου.)

Τὴν εἰκοστὴν δευτέραν Μαρτίου, ἐφ' ἣ τοςάκις ἠυφράνθημεν ἐν τῇ αἰθούσῃ ταύτῃ, ἠτοιμαζόμεθα νὰ ἐορτάσωμεν καὶ πάλιν κατὰ τὰ εἰθισμένα. Ἄλλ' ἄλλως ἠθέλησεν ὁ θεός. Ἡ γενέθλιος ἐορτὴ ἐγένετο τελετὴ νεκρώσιμος. Σύμπασα ἡ Γερμανία αἰσθάνεται μεθ' ἡμῶν τίς καὶ ποία ἡ ἀπώλεια προσφιλοῦς κορυφῆς, ὑφ' ἣν συνεσπειρώμεθα ὡς τέκνα ὑπὸ στέγῃν πατρικῆν, καὶ πᾶς τις ὑπολαμβάνει ἑαυτὸν ἀπολέσαντα τὸ οἰκειότατον καὶ προσφιλέστατον, οὐ ἄνευ ἀδύνατον εἶνε νὰ ζήσῃ. Συνερχόμενοι ὁμοῦ σήμερον ἐνταῦθα, καθῆκον ἔχομεν ν' ἀναστηλώσωμεν ἀνδρικῶς τὰς καρδίας ἡμῶν, ἀξίως ἐκείνου περὶ ὃν ἐν πνεύματι συνήλθομεν. Ἄν σωματικῶς μᾶς ἀφῆρέθη, μένει καὶ θὰ μείνῃ πνευματικῶς μεθ' ἡμῶν. Ἄς ἐορτάσωμεν λοιπὸν ὡς γενέθλια τὴν πένθιμον ταύτην ἡμέραν, εὐχαριστοῦντες τῷ θεῷ ἀνθ' ὧν ἔδωκεν ἡμῖν ἐν τῷ αὐτοκράτορι Γουλιέλμῳ ἀντὶ δὲ τῶν συγχωρητηρίων, ἅτινα ἔτος εἰς ἔτος τῷ προσεφέρομεν, ἀναπολήσωμεν σήμερον ποῖον ἐπιβάλλεται ἡμῖν ἔργον, ὅπως διαφυλαχθῇ εἰς τὸ ἔθνος ἡ ἀπ' ἐκείνου εὐλογία.

Ὅποια εἰκὼν περιπετοῦς ἀνθρωπίνης μοίρας ἀνελίσσεται πρὸ ἡμῶν, ἂν στρέψωμεν ὀπίσω τὸ βλέμμα πρὸς τὸν βίον τοῦ αὐτοκράτορος Γουλιέλμου!

Ἄμα ὡς ἀφυπνίσθη τοῦ παιδὸς ἡ συνείδησις, ἀνελπις τὸ φαινόμενον παρέστη αὐτῷ ἡ ταπεινωσις τῆς Πρωσίας. Ἄλλ' ὡς βασιλεὺς ἐξῆρεν αὐτὴν εἰς δόξαν τοςαύτην καὶ δύναμιν, ὥστε ἡ τοῦ Μεγάλου Φρειδερίκου βασιλεία, ἣν εἶχο-

μεν συνειθίσει νὰ θεωρῶμεν ὡς φαεινὴν ἡμῶν ἐποχὴν, μετρία τις μόλις φαίνεται τῆς κλίμακος βαθμῆς.

Τὴν διὰ τῶν ὑπὲρ ἐλευθερίας πολέμων σωθεῖσαν γερμανικὴν πατρίδα προσεῖδεν ἀνακοπτομένην ἐν τῇ ὁδῷ τῆς εὐημερίας δι' ἀφορητῶν ἀνωμαλιῶν, καθ' ὧν μάλιστα κατετρίβοντο παλαιούσαι αἱ κράτισται τοῦ ἔθνους δυνάμεις, μέχρις οὐ τέλος ἀνέλπιτος καὶ ταχεῖα, ὁμόθυμος δὲ ἀπὸ πάντων τῶν πρώτων ἀντιπροσώπων τῆς ὅλης πατρίδος, ἐπῆλθεν ἡ μόνη δυνατὴ λύσις, ἡ εἰς τὸν οἶκον τῶν Ὀεντσόλλερν περιέλευσις τοῦ αὐτοκρατορικοῦ στέμματος.

Ἄς ἀναμνησθῶμεν δὲ νῦν καὶ τοῦ ἀτομικοῦ βίου τοῦ αἰοιδίμου ἡγεμόνος ἄς ἀναπολήσωμεν εἰς τὴν μνήμην ἡμῶν, ὅτι ὑπῆρξεν ἐποχὴ καθ' ἣν, παραγνωρισθεὶς καὶ συκοφαντούμενος, ἠναγκάσθη νὰ φύγῃ τὴν πατρίδα του, ὑπὲρ ἧς πᾶσαν στιγμὴν ἦτο πρόθυμος νὰ δώσῃ τὸν ἔσχατον τοῦ αἵματός του σταλαγμὸν. Ἄς ἐνθυμηθῶμεν, πῶς αὐτὸς οὗτος ὁ ἡγεμὼν ἠγαπήθη ὑστερον ὅσον οὐδεὶς ποτε μονάρχης ἐν τῷ κόσμῳ, καὶ πῶς ἀμέτρητον πλῆθος ὑπέμενε καθ' ἑκάστην ὑπὸ τὰ παράθυρά του, μέχρις οὐ φανῆ ἡ μορφή του, ὡς ἥλιος θάλπων τὰς καρδίας αὐτῶν. Ὅτε δὲ κατεπετάσθησαν τὰ δώματα, ὅθεν τοσοῦτον ἀφελῶς συνέζη ἐκεῖνος μετὰ τοῦ λαοῦ του, παρέμειναν πρὸ αὐτῶν οἱ πολῖται, ὡς ὑπὸ γοήτρου συγχρατούμενοι, κ' ἐθεῶντο βωβοὶ τὸν οἶκον τοῦ αὐτοκράτορος, ἕως οὐ τέλος, κατὰ μυριάδας ἡμέρας καὶ νυκτὸς συνωστιζόμενοι, ἀπῆλθον εἰς προσκύνησιν τῆς ἀσκεποῦς σοροῦ, ἵνα ἴδωσιν ἔτι τὸ ὕστατον τὴν σεμνὴν αὐτοῦ μορφήν.

Τοιαύτη ἀληθῶς ἐναλλαγὴ εὐτυχίας καὶ δυσπραγίας, ἐγκαρτερήσεως καὶ ταχέων θριάμβων, πικρᾶς παραγνωρίσεως κ' ἐνθουσιώδους ἀγάπης, ὁποῖαν μῦθοι μόνον παρέδιδον ἡμῖν, σπανίως διήκει βίον ἀνθρώπινον. Καὶ ὁμοῦ ἀποτελοῦσι πάντα ταῦτα σύνολον ἄρτιον, ὡς ἐπὶ τῆς εἰκόνης μεγάλου ζωγράφου, ἧς φαίνονται διάλληλοι αἱ μορφαὶ καὶ συγκεχυμένοι καὶ συνωθούμεναι, μέχρι οὐ κατὰ μικρὸν εὐκρινήσῃ ὁ ὀφθαλμὸς ἡμῶν τὴν ἁρμονίαν τοῦ ὅλου. Ναὶ! ἡ εἰκὼν αὕτη τοῦ βίου τοῦ αὐτοκράτορος Γουλιέλμου ἐν

τῇ ποικιλίᾳ αὐτοῦ καὶ τῇ ἐσωτερικῇ ἐνότητι, θέλει μείνει διαρκῶς, ἐφ' ὅσον μένει ἱστορία, ἐν τῶν διδασκαλικωτάτων καὶ ὑψηλοτάτων ἀντικειμένων ἀνθρωπίνης μελέτης.

Ἀνεξιτήλους εἶχε διατηρήσει τὰς ἀναμνήσεις τῆς πρωϊμωτάτης αὐτοῦ νεότητος. Ἡ ἐντύπωσις μετρίως καὶ ἀπερίττου οἰκοσκευῆς, ἡ ἀνάμνησις τῆς πολυμερίμου μορφῆς τοῦ πατρὸς καὶ τῶν ἐν κρυπτῷ δακρύων μητρὸς ἀνεπιλήπτου, παρέμειναν εἰς τὸν αὐτοκράτορα καθ' ὅλον αὐτοῦ τὸν βίον, ἡ ἐνωρὶς ἤδη ἐφρούρησαν αὐτὸν κατὰ πάσης ἐφόδου ὑπερφροσύνης. Ἡ ἀστασία τῶν ἀνθρωπίνων ἦν διαρκῆς αὐτοῦ ἐνθύμημα. Τίς ποτε ἤκουσε αὐτοῦ περιαιτολογούντος, τίς εἶδε τὸ βλέμμα του αὐτάρκη ἐλέγχον ἀλαζονεῖαν; Πάσης αὐτοῦ νίκης ἐν πολέμῳ καὶ εἰρήνῃ ἀπέδιδεν εἰς τὸν θεὸν τὴν τιμὴν, καὶ εἰς τοὺς ἄνδρας οὓς εἶδεν αὐτῷ ὁ θεός. Ταπεινοφροσύνη ὑπῆρξε πορφύρα τοῦ ἡγεμόνος καὶ χλαμύς τοῦ ἥρωος ἐκείνου, οὐτινος τ' ἀνδραγαθήματα ἐπλήρωσαν τὴν οἰκουμένην.

Σπουδαῖον ὑπῆρξεν ἐν τῷ βίῳ τοῦ αὐτοκράτορος γεγονός, ὅτι ὄριμος ἦν ἤδη ἀνὴρ, ὅτε ἀνελογίσθη ὅτι ἤθελε κληθῆ ἐπὶ τὸν θρόνον τῶν πατέρων αὐτοῦ.

Διὰ τοῦτο ἡσυχολήθη τοσοῦτον χρόνον ἐντελῶς καὶ ὀλοκλήρως εἰς ἓν μόνον ἔργον, εἰς τὴν στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν, καὶ διήνησεν αὐτὴν εὐσυνειδήτως ἀπὸ βαθμίδος εἰς βαθμίδα. Ἐν αὐτῇ δὲ κατέστη δευτέρα του φύσις ἢ ἐν παντί καὶ ὑπὲρ πᾶν ἀποκλειστικὴ εἰς τὸ καθήκον πίστις. Ἐν αὐτῇ κατέμαθε τοῦ στρατιώτου τὰς ἀνάγκας, κ' ἐσπούδασε τὰ τε ἀγαθὰ καὶ τὰ κακὰ τοῦ στρατιωτικοῦ ἡμῶν συστήματος, καὶ ἦτο ἤδη ἐμπειρότατος ἐνός τῶν σπουδαιωτάτων κλάδων τῶν δημοσίων, ὅτε ἠσθάνθη τὴν ἀνάγκην νὰ ἐκτείνῃ πανταχόσε τὸν ὀρίζοντα αὐτοῦ.

Σαφῶς κατενόησε, τί ἔπρεπε νὰ μεταβληθῇ ἐν Πρωσίᾳ καὶ ἐν Γερμανίᾳ, οὐδέποτε δὲ θέλω, —καὶ διατί νὰ διστάσω ν' ἀφηγηθῶ ὑμῖν προσωπικὰς τινὰς ἀναμνήσεις, ἃς καταλέγω μετὰ ξυ τῶν προσφιλεστάτων τοῦ βίου μου;—οὐδέποτε θέλω λησμονῆσει τὴν πρὸ τεσσαράκοντα ἐτῶν εἰκοστὴν δευτέραν Μαρτίου, ἣν διήγαγε τότε ὁ ἐν ἀφανείᾳ ἔτι Πρίγκηψ τῆς Πρωσίας ἐπὶ τῆς Νήσου τῶν Τάωνων <sup>1)</sup>. Ἐκεῖ ἠσθάνθη τὴν ἀνάγκην, ἐν τῷ στενῷ κύκλῳ τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας καὶ οἰκείων αὐτοῦ, νὰ ἐκφρασθῇ ἀπροκαλύπτως, ὅτι οὐδέποτε ἐπολέμησε μείζονα συμμετοχὴν τῆς ἐθνικῆς ἀντιπροσωπείας εἰς τὰ δημόσια. Τὴν ἐσπέραν δὲ τῶν γενεθλίων του ἀπεχειρήτεζε βαθέως συγκεκριμένους τοὺς οἰκείους καὶ τὴν πατρίδα, ὅπως ἀπέλθῃ ἄγνω-

στος εἰς Ἀμβούργον, ὑφ' ἐνός μόνου ὑπασπιστοῦ συνοδευόμενος.

Ἐν Ἀγγλίᾳ ἤρχισε νέον βίον. Οὐδέποτε ἐλησμόνησε τὴν γενομένην αὐτῷ ὑποδοχὴν ὑπὸ τῆς μεγαθύμου βασιλίσσης, καὶ καθ' ὅλην αὐτοῦ τὴν ζωὴν διετέλεσεν εὐγνωμονῶν πρὸς τὸν τότε πρεσβευτὴν Βούνσεν, ὅτι κατέστησεν αὐτὸν οἰκεῖον πρὸς τὰ τῆς ἀγγλικῆς διοικήσεως. "Ὅτε ἡ βασιλίσσα τῆς Ἀγγλίας προσεβλήθη κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ὑπὸ κακούργου χειρὸς, εἶδεν ἐκεῖνος ἰδίους ὄμμασι, πόσον βαθέως ἐρριζωμένη ἦτο ἡ βασιλεία ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Κοινοβουλίων. Ὁλόκληρον τὸ Λονδίνον περιεστοίχισε τὰ ἀνάκτορα, ὅπως μαρτυρήσῃ τὴν συμπάθειαν αὐτοῦ πρὸς τὴν ἡγεμονίδα, ὅτε δὲ τὸ ἐσπέρας ἐν τῷ θεάτρῳ ἐξεδηλώθη καὶ πάλιν ἐνθουσιωδῶς ἡ ἀγάπη τοῦ πλήθους, δάκρυα ἔρρευσαν ἐπὶ τὰς παρειάς του, ἀναπολῶντος τὴν ἰδίαν αὐτοῦ θέσιν καὶ τὴν τῆς πατρίδος του. Εἶδε τοῦτο ἡ βασιλίσσα, καὶ θλίβουσα τὴν χεῖρά του εἶπεν εἰς αὐτόν: Καὶ σεῖς θὰ ἰδῆτε ὅμοια!—Ναί, ἀλήθεια, ἔλεγεν ὁ αὐτοκράτωρ διηγούμενος ταῦτα, καὶ προσέθετε πρῶτος μειδιῶν πρὸς τοὺς εὐφροσύνως θεωροῦντας αὐτὸν ἀκροατάς του: ἀλλ' ἤργησε κἄπως τὸ πρᾶγμα!

Μὴ δυσανασχετήσητε κατ' ἐμοῦ, ἀξιότιμοι ἀκροαταί, ὅτι ἀναμνηθῶμαι τῶν ζοφερῶν ἐκείνων ἡμερῶν. Διότι ἀπὸ τοῦ σκοτεινοῦ αὐτοῦ βάθους ἐκλάμπει ἔτι φαεινότερα ἢ εἰκῶν τοῦ αὐτοκράτορος ἡμῶν Γουλιέλμου, ἣν θέλομεν καταπιστεύσει εἰς τοὺς παῖδας ἡμῶν καὶ τοὺς ἐγγόνους.

Ναί, ἤργησεν ἀληθῶς ὁ πεπλανημένος λαὸς ν' ἀπαλλαγῇ τοῦ ψεύδους καὶ νὰ τραπῇ πάλιν πρὸς τὸν υἱὸν τοῦ βασιλέως του. "Ὅτε δὲ οἱ Πορμερανοὶ ἰππῶται ἐπανηγύριζον τὸν ἐπανακάμψαντα Τοποτηρητὴν, ἐβόμβουν ἔτι ἔξω περὶ τὰ ἀνάκτορα τοῦ Στετίνου οἱ ἀντιφρονούντες. Ἄλλ' ὁ εὐγενὴς πρίγκηψ ἐβάδισεν εὐθεῖαν τὴν ὁδὸν του, ἐν πλήρει αὐταπαρνήσει, χωρὶς πικρίας, οὔτε μνησικακῶν ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ, οὔτε διανοηθεὶς κἂν νὰ καταδιώξῃ τὰς ἐν τῷ σκότει ὑφαινομένας δολοπλοκίας. Ὡς μέλος τῆς ἐθνικῆς Συνελεύσεως, ἀνεγνώρισεν εὐπαρρησιάζτως ἐν μέσῳ αὐτῆς τὸ Σύνταγμα. Τὰς συνεδριάσεις δὲ τῆς ἐν Φραγκφούρτῃ Συνόδου, ἧς τὰ μέλη ἐθεώρουν οἱ φανατικοὶ τῆς Δεξιᾶς ὡς κακούργους ἢ παράφρονες, παρηκολούθησεν ἀπροκαταλήπτως, καὶ συντάξας λεπτομερῆ ἐξέτασιν τοῦ περὶ στρατιωτικοῦ ὄργανισμοῦ σχεδίου, διένειμεν αὐτὴν εἰς τὰ μέλη τῆς.

Οὕτω δὲ ἡρέμα καὶ σοβαρῶς παρεσκευάζετο ὁ βαρέως δοκιμασθεὶς διάδοχος τοῦ θρόνου πρὸς τὸ ἡγεμονικὸν ἀξίωμα, ὅπερ περιῆλθεν αὐτῷ ὡς ἀντιβασιλεία κατὰ τὸ πρῶτον καὶ ἐξηκοστὸν τῆς ἡλικίας του ἔτος. «Τὶ ἄλλο δύναμαι

(1) Pfaueninsel, μικρὰ νῆσος τοῦ ποταμοῦ Havel, ἐν Ποσοδάμῳ. Σ. Μ.

πλέον νὰ πράξω», ἀπήντησε τοῦτο εἰς ἀπευθυ-  
νόμενα αὐτῷ συγχαρητήρια, « ἢ νὰ παρασκευά-  
σω τὴν ὁδὸν εἰς τὸν υἱόν μου ; »

Ἀπλοποιήσεις τῆς ὑπηρεσίας ἦτο ἐν τῶν κυ-  
ριωτάτων αὐτοῦ μελημάτων. Διὰ τοῦτο δέ, ὁ-  
σάκις ὑπελάμβανεν, ὅτι ἀνεβάλλετο ἢ προχεί-  
ρως ἐνδεικνυομένη κρίσις ἐκκρεμοῦς ζητήματος,  
ὅπως ἐπιφυλαχθῆ αὕτη εἰς τὸν ἀντιβασίλεα,  
παρεκάλει ἀμέσως νὰ ρηθῆ ἀπεριστρόφως τὸ  
προσῆκον καὶ δίκαιον.

Σαφῶς προβλέπων, ὅποια ἀναποδράστως ἐπε-  
φύλασσαντο ἀποφάσεις εἰς τὴν πατρίδα, ὑπέλα-  
βε σοβαρώτατον αὐτοῦ χρέος νὰ παρασκευάσῃ  
εἰς πλήρη δράσεως δύναμιν τὸν στρατὸν τῆς  
Πρωσίας. Ἡ ἐπιστράτευσις τοῦ 1859 κατέδει-  
ξε τὰς ἐλλείψεις τοῦ κρατοῦντος ὀργανισμοῦ,  
ὅστις ἐφάνη ἀκριβῶς παραλύων καθ' ἡν στιγμὴν  
ὑπέρτατον ἦτο συμφέρον ἢ πλήρης καὶ ἀκώλυ-  
τος ἐνέργεια. Δι' ἰσχυρᾶς καὶ ἀδιαπτώτου θε-  
λήσεως, ἐν μακρᾷ πολλῶν ἐτῶν ἐργασίᾳ, κα-  
τώρθωσε μετὰ τοῦ ἀειμνήστου κόμητος Ῥὼν τὴν  
ἀναδιοργάνωσιν τοῦ στρατοῦ. Ἐξ ἰδίας καὶ  
αὐτοκτῆτου ἐμπειρίας ἐδημιούργησεν ἑαυτῷ τὸν  
στρατὸν ἐκεῖνον, ὃν ὠδήγησεν ὡς βασιλεὺς εἰς  
τὴν μάχην, ἣ δὲ ταχεῖα λήξις τοῦ πολέμου τοῦ  
1866, καθ' ὃν μέγα μέρος τῶν ἐθνοφρουρῶν δὲν  
παρέστη κἂν ἀνάγκη ν' ἀποσπασθῶσι τῶν  
ἐστιῶν των, ἀφώπλισε τὴν ἀντιπολίτευσιν, ἣτις  
τοσοῦτον εἶχε λυπήσει τὴν ἀληθῶς πατρικὴν  
αὐτοῦ καρδίαν. Καὶ ἀνεγνώρισαν πάντες οἱ πα-  
τριῶται, εὐγνωμονοῦντες ἀλλ' αἰσχυρόμενοι, ὅτι  
ἐκεῖνος, προβλέπων τὴν πλημμύραν, ἐγκαίρως  
εἶχε ναυπηγήσει τὸ πλοῖον καὶ στομῶσει τὸ ξί-  
φος. Πόσου αἵματος καὶ πόσων δακρύων, πόσου  
θρήνου καὶ πόσων κακῶν ἔσωσε τότε τὴν πα-  
τρίδα ἢ ἔμφρων καὶ ἐνεργῶς ἐκτέλεσις τῶν μέ-  
τρων, ἅτινα ὁ βασιλεὺς ἔκρινεν ἀναγκαῖα εἰς  
σωτηρίαν! Οὕτω μόνον κατέστη δυνατὸν ν'  
ἀποτελέσῃ ἡ Πρωσία τὸν πυρῆνα τοῦ Γερμα-  
νικοῦ Κράτους.

Ἀποκλειστικῶς πρωσόφρων οὐδέποτε ὑπῆρξεν  
ὁ αὐτοκράτωρ Γουλιέλμος. Ὅτ' ἐπρόκειτο ἢ  
συμπλήρωσις τῆς ἀνατροφῆς τοῦ υἱοῦ του, καὶ  
λόγος ἐν τῇ αὐλῇ ἐγένετο, ὅτι μόνον Πρῶσος ἐκ  
γενετῆς ἔπρεπε εἰς τοῦτο νὰ κληθῆ, ἐκεῖνος  
κατώρθωσε νὰ μὴ ἀποκρουσθῆ πολίτης ἐλευθέ-  
ρας πόλεως<sup>1)</sup>. Ὅτε δὲ τὴν πρώτην τῶν Χρι-  
στογενῶν ἑορτὴν, ἣν μετὰ τοὺς κλύδωνας τοῦ  
1848 ἠδυνήθη πάλιν νὰ ἑορτάσῃ ἡσύχως μετὰ  
τῶν οἰκείων εἰς τὰ ἀπὸ μακροῦ ἀκατοίκητα δώ-  
ματὰ τοῦ μεγάρου του, ἐπεδόθη αὐτῷ ὑπὸ τοῦ  
υἱοῦ του ποίημα<sup>2)</sup> οὕτω καταλήγον :

« Πρὸς θέρος εἶνε ὄριμος ὁ σπόρος, ὃν  
« οἱ πρόγονοί σου εἰς τὴν γῆν μας ἔσπειραν,  
« κ' εἰς νέα ἔργα νέα σὲ καλεῖ ὁδός·  
« οὐχὶ σὺ ταῦτα, ὁ θεὸς διέταξε.  
« Φαιδρὸν τὸ ὄμμα ἀτενίζομεν πρὸς σέ·  
\* « Μακρὰν οἱ φόβοι, καὶ μακρὰν οἱ δισταγμοί !  
« Ἡ ἱστορία κράζει· ἀκούσθητι.  
« Σέ, Ὁεντσόλλερν, ἡ φωνὴ της προσκαλεῖ.»

τὴν αὐτὴν ἐκείνην ἐσπέραν ἐξεφράσθη ἀπροκα-  
λύπτως, καὶ συγκρινῶν ὡς πάντοτε τὴν πραεῖαν  
αὐτοῦ φιλοφροσύνην πρὸς τὴν ἀνδρικήν του σο-  
βηρότητα, πόσον βαθέως ἐξετίμα τί παρὰ τοῦ  
οἴκου του ἀνέμενεν ἡ πατρίς.

Ὡς ἡγεμὼν ἐμεγάλυνε τὴν Πρωσίαν, καὶ  
ἴδρυσεν τὴν αὐτοκρατορίαν. Ἄλλ' οὐδέποτε βα-  
σιλεὺς νικηφόρος ὑπῆρξεν ἥττον αὐτοῦ φιλοπό-  
λεμος καὶ φιλόμαχος. Εἶχε τρυφερὰν τὴν καρ-  
δίαν. Δὲν ἠσχύνετο δακρύων, ὡς τοῦ Ὁμήρου  
οἱ ἥρωες, καὶ ἐκύρου τὴν ἐλληνικὴν παροιμίαν:  
« ἐσθλοὶ ἀνέρες ἀριδάκρυες ». Δὲν ἠδύνατο νὰ  
ἴδῃ τορπιλλοβόλον σκάφος, διότι ἐφαντάζετο  
πάραιτα τὸν ἐγκλείοντα τὸ πλήρωμα στενὸν  
χώρον, καὶ ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης ἠψήφει  
τῆς βροχῆς τῶν σφαιρῶν, ὅπως τείνη εὐγνώμων  
τὴν χεῖρα εἰς τοὺς τραυματίας.

Ὁ αὐτοκράτωρ Γουλιέλμος ἦν φύσει ἡγεμὼν,  
θεωρῶν διὰ βλέμματος διαυγοὺς τοὺς ἀνθρώ-  
πους, πρὸς πάντα δὲ διαρκῶς προσέχων τὸν  
νοῦν. Διὰ τοῦτο δὲ καὶ τὰ μικρὰ ἤξιον μελέ-  
της. Οὐδέποτε ἐπέστρεφεν ἐκ περιπάτου, χωρὶς  
νὰ παρατηρήσῃ προσεκτικῶς τὰς νέας οἰκοδο-  
μὰς καὶ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς πόλεως. Ἐπὶ ἐκά-  
στου ὄραίου δένδρου τοῦ Βερολίνου καὶ τῶν  
περιχώρων ἠγρύπνει ὁ βασιλικὸς αὐτοῦ ὀφθαλ-  
μὸς. Πλήρης εὐνοίας γείτων τοῦ ἡμετέρου Πα-  
νεπιστημίου, ἀντετάχθη πάντοτε κατὰ τῶν  
σχεδίων, ὃν σκοπὸς ἦτο νὰ ἀπομακρύνωσι τοῦ  
κέντρου τῆς βασιλικῆς τοῦ πόλεως τὰ ταμῆνα  
τῶν ἐπιστημῶν καὶ τεχνῶν. Παρηκολούθει τὴν  
μετοικοδόμησιν τῶν ἀκροατηρίων ἡμῶν, ὅτε δὲ  
παρετήρησε λείπον ἐκ μικροῦ παραθύρου τὸ  
φῶς, ὅπερ εἶχε συνειθίσει νὰ βλέπῃ ἐκεῖ καθ'  
ἐσπέραν, ἠρώτησεν ἀμέσως μὴ μετόκησέ τις  
τῶν ὑπηρετῶν ἕνεκα τῆς μετοικοδομήσεως.

Εἰς τοὺς διευθυντὰς τῶν δημοσίων καλλιτε-  
χνικῶν ἰδρυμάτων εἶπεν ἀναλαμβάνων τὴν ἀρ-  
χήν, ὅτι δὲν ἔπρεπε νὰ προσδοκᾶται παρ' αὐτοῦ  
ὅ,τι ὁ φιλοτέχνης ἀδελφὸς του εἶχε πράξει. Οὐ-  
δεμιᾶς ἀντεποιεῖτο καλλιτεχνικῆς ἐμπειρίας,  
οὐδ' ἤξιον νὰ ἔχῃ κύρος κρατοῦν ἢ γνώμη του.  
Ἄλλ' ἠσθάνετο βαθέως πάντα γενναῖον στοχα-  
σμόν, καὶ βέβαιον ὑπῆρχε πάντοτε τὸ ζωηρὸν  
αὐτοῦ ἐνδιαφέρον πρὸς ὅ,τι ἀπέβαιναν εἰς τιμὴν  
τῆς πατρίδος. Ἐχάρη ἀληθῶς ἡ βασιλικὴ του  
καρδία, ὅτι μεθ' αἵματηρὸν πόλεμον πρώτον  
ἔργον εἰρήνης τοῦ νέου κράτους ὑπῆρξεν ἡ ἀνα-

(1) Αὐτὸς ὁ ῥήτωρ, γέννημα τῆς ἐλευθέρας πόλεως Λυ-  
βέκης, ἐπιμεληθεὶς τῆς ἀγωγῆς τοῦ νῦν αὐτοκράτορος ἀπὸ  
τοῦ 1844 μέχρι τοῦ 1850.

(2) Ἔργον ἐπίσης τοῦ ῥήτορος. Σ. Μ.

σκαφή τῆς Ὀλυμπίας. Βῆμα πρὸς βῆμα παρηκολούθει τὰς ἐργασίας, καὶ ὑπεστήριξε προσωπικῶς τὴν συντέλεισιν αὐτῶν, μὴ συνειθίζων, εἶπε, ν' ἀφίνη τι ἡμιτελές.

Εὐφροσύνως ἐχαίρεισεν ἐν τοῖς Βασιλικῶς Μουσείοις τὰ ἀνάγλυφα τῆς Περγάμου, καὶ ἄσμενος ἤκουε περὶ τοῦ Βασιλικοῦ Μνημείου ἐπὶ τοῦ ὄρους Νεμρώδ, οὐτινος ἐθαύμαζε τὸ μεγαλεῖον. Οὐδὲν σωτήριο, ὅσον καὶ ἂν ἦτο μικρόν, ἐπέτρεπε ν' ἀμεληθῇ, προκειμένου περὶ τοῦ κοινῶς καλοῦ. Ὅτε δὲ ἤκουσεν ἐσπέραν τινά, ὅτι κατὰ τὴν γνώμην τοῦ χημικοῦ ἡμῶν τὰ ἐγχρωμα τῆς Τανάγρας κεραμουργήματα ἐβλάπτοντο ἐν τῇ ὑγρᾷ ἀτμοσφαίρᾳ τοῦ ἰσογείου ὁρόφου, εὐθύς τὴν ἐπαύριον ἤλθον κατὰ διαταγὴν τοῦ ἐργάται, ὅπως μετακομίσωσιν αὐτὰ εἰς τὰ ἀνώτερα τοῦ Μουσείου δώματα.

Μετ' ἀκαμάτου ἐνδιαφέροντος παρηκολούθει πᾶσαν πρόδοον τῆς φυσιογνωσίας καὶ τῶν τεχνικῶν ἐπιστημῶν. Ἐξόχα δὲ τῆς μηχανικῆς κατορθώματα, ὡς ἐν παραδείγματι τὴν ἐπὶ τοῦ Κρούττςβεργ ἀνέγερσιν τοῦ πολεμικοῦ μνημείου, διηγεῖτο ὡς μάρτυς αὐτόπτης μετὰ πάσης ἐμπειροπράγμονος λεπτομερείας. Διότι ἀδύνατον ἦτο νὰ ἀρκεσθῇ ἡ φύσις τοῦ εἰς γενικὰς εὐαρεσκείας ἐκφράσεις. Φράσεις κεναὶ ἦσαν ἀφόρητοι εἰς αὐτόν. Ἀνάγκην ἠσθάνετο νὰ ἐμβαθύνῃ εἰς πάντα, μέχρις οὐ σαφῶς ἀντιληφθῇ τῆς οὐσίας τοῦ πράγματος.

Πρὸς τοῦτο δ' ἐχρησιμοποιοῦ μετὰ τὴν ἡμερινὴν ἐργασίαν τὰς ἡρέμους ὥρας τῆς ἐσπέρας, καθ' ἃς αὐτός τε καὶ ἡ αὐτοκράτειρα Αὐγούστου ἐβλεπον περὶ ἑαυτοὺς καὶ ἄνδρας τῆς ἐπιστήμης, καὶ συνωμίλουν οἰκειῶς κ' ἐν στενοτάτῳ κύκλῳ μετ' αὐτῶν περὶ πάσης τῶν ἐργασίας καὶ ἐρεῦνης, ἐν ᾧ ὁ ἡγεμὼν ἀνεκοῖνου ἀπὸ τῆς νεανικῆς τοῦ μῆνης τὰς χαριστάτας τῶν ἀναμνήσεων τοῦ βίου του.

Τὸ ἀληθές ἡγεμονικὸν φρόνημα, τὸ ἐς αἰεὶ ἀσμένως δημιουργοῦν, κατέδειξε καὶ ὡς οἰκοδεσπότης ἐπὶ ἰδίου ἐδάφους οἰκοδεμῶν. Εἶνε δὲ τοῦτο τὸ ὑπὲρ τὸν Ἄβελ ὕψωμα, οὐτινος ἐξητήσατο τὴν δωρεὰν παρὰ τοῦ πατρὸς του, γοητευθεὶς ὑπὸ τῆς θέσεως αὐτοῦ. Ὡς Πρίγκηψ Γουλιέλμος ἀπὸ μετρίων ἀρξάμενος, κατῴρθωσε βαθμηδόν, ἔτος κατ' ἔτος καὶ δι' ἀκαταπόνου δραστηριότητος, ἧτις παρείχεν αὐτῷ τὴν προσφιλεστάτην τῶν ἀνέσεων, νὰ ἀναμορφώσῃ τὸν ἔρημον ἐκεῖνον καὶ φρυγανόσπαρτον λόφον εἰς χλοεράν καὶ κατάφυτον περιοχὴν βασιλικῶς μεγάρου, τῇ συνδρομῇ καλλιτεχνῶν οἰοὶ ὁ Σίνκελ, ὁ Πέρσιος καὶ ὁ Στράκ. Πλὴν τῶν ἀρχιτεκτόνων, σύμβουλος αὐτοῦ ἦν καὶ ὁ πρίγκηψ Πύκλερ-Μυσκάου. Ἄλλ' ὅτε οὗτος ἠθέλησε νὰ καταβάλλῃ τὰς ἀπολειφθείσας παρὰ τὴν ὄχθην τοῦ ποταμοῦ γηραιᾶς σημύδας, ὡς ἀναρμόστους εἰς

ἡγεμονικὸν δρυμόν, ἀντέστη ὁ Πρίγκηψ τῆς Πρωσίας, μὴ θέλων νὰ στερηθῇ τοὺς μάρτυρας ἐκεῖνους τῆς ἀρχικῆς καταστάσεως τῆς ἐπαυλεώς του, οὕτω δὲ παραμένει τὸ Βάβελοβεργ χαρακτηριστικώτατον, ὠραῖον καὶ σεβαστὸν ἔμα μνημεῖον τῆς ἡγεμονικῆς δημιουργίας τοῦ αὐτοκράτορος Γουλιέλμου.

Ἡ καρδία μου μὲ παρώτρυνε νὰ μικρολογῆσω περὶ πολλά, διότι χρησιμεύουσι ταῦτα εἰς ζωηροτέραν καὶ θερμοτέραν πρὸ τῶν ψυχῶν ἡμῶν ἀναπαράστασιν τῆς ἀνθρωπίνης εἰκόνας τοῦ αἰοιδίμου.

Αἱ μεγάλαι τοῦ Αὐτοκράτορος πράξεις μένουσι διὰ φαινῶν γραμμάτων ἐν τῇ μνήμῃ τῶν αἰῶνων κεχαραγμέναι. Ἄλλ' ἡμεῖς ὅμως, οἱ χρόνοι μακροὺς χωρὶς αὐτοκράτορος διαβιώσαντες, μὴ προσηλώσωμεν τὸν νοῦν εἰς τοὺς ἐξωτερικοὺς μόνον θριάμβους. Κύριον ἔστω πρὸς ἡμᾶς, οὐχὶ ὅτι πρωτοστατεῖ πάλιν σήμερον ἡ Γερμανία κραταιὰ ἐν μέσῳ τῶν ἐθνῶν, ἀλλ' ὅτι ἐσώθημεν ἀναξίας ἡμῶν καταστάσεως, καθ' ἣν πάτρια γένη καὶ κράτη ἤριζον ἀπαύστως πρὸς ἄλληλα μικρολόγους ἐριδας ταπεινῶν συμφερόντων καὶ δηλητήριοι ἰδιωφελούς μικροπολιτείας διεθίβρωσκε τὸν μυελὸν τοῦ ἔθνους. Κοινὸς μόνον ἔξωθεν κίνδυνος ἠδύνατο νὰ σώσῃ ἡμᾶς τοῦ μαρasmus ἐκεῖνου. Ἀλλὰ μετὰ τῶν τρόμων τοῦ πολέμου θὰ ἀντιπαρήρηχοτο βεβαίως πάλιν καὶ ἡ ἐνότης ἡμῶν, ὡς πάντα παρέρχονται τὰ ἀπὸ τῆς φιλαυτίας βλαστάνοντα, ἂν ὁ θεὸς δὲν εἶχε δώσει εἰς ἡμᾶς βασιλέα, ὅστις οὐ μόνον τοὺς στρατοὺς αὐτοῦ ἤγαγεν ἀπὸ νίκης εἰς νίκην, ἀλλὰ καὶ τῆς εἰρήνης τὸν οἶκον κατῴρθωσε ν' ἀνδρῶσῃ, ὅπως ὡς ἀγαθὸς ποιμὴν συναυλίσῃ ἐπὶ τὸ αὐτὸ τὴν διεσπαρμένην ποίμνην, καὶ ἀνάψῃ εἰς τῶν ἀνθρώπων τὰς καρδίας τὸ ἄγιον πῦρ τῆς ἀγάπης, τὸ μόνον δυνάμενον νὰ ἀναλύσῃ τὰς σκληρὰς τῆς φιλαυτίας βώλους. Ἐν αὐθορμητῶ σεβασμῷ συνῆλθον τότε πάλιν οἱ γερμανοὶ περὶ μίαν κορυφὴν, καὶ νέαν θερμὴν ἀγάπην πρὸς τὴν κοινὴν πατρίδα ἐδίδαξαν αὐτοὺς ἢ πρὸς ἐκεῖνον ἀγάπη των.

Ἐγενόμεθα ἄρα διὰ τοῦ αὐτοκράτορος Γουλιέλμου οὐ μόνον ἰσχυρότεροι καὶ ἐνδοξότεροι, ἀλλὰ καὶ ἐσωτερικῶς ἐλευθερώτεροι, ἀγνότεροι, κρείττονες ἡμῶν. Διότι μόνον ἐν τῇ ἀγάπῃ δύνανται νὰ ὁμονοήσωσιν ἀληθῶς οἱ ἀνθρωποι, καὶ μόνη ἡ ἀγάπη ἀναπτύσσει τὸν ἐν τῇ καρδίᾳ σπόρον τοῦ ἀγαθοῦ. Ἡ ἀγάπη εἶνε τοῦ πνευματικοῦ βίου ὁ ἥλιος, ὅστις δὲν θάλλει μόνον τοῦτο ἢ ἐκεῖνο ζωογονεῖ, ἀλλ' εἰς πᾶσαν ζωὴν δωρεῖται φῶς καὶ θερμότητα.

Οὕτω νέας ζωῆς πνοὴ διέπνευσε πᾶσαν γερμανικὴν γῆν. Οὕτως ἐγένετο εἰς αὐτόν, τὸν οὐδέποτε μετελθόντα τὴν εὐνοίαν τοῦ πλήθους, πλήρης καὶ ἀκραιφνῆς ἡ ἀγάπη τοῦ ἔθνους,



καὶ ἡ ἀγάπη αὐτῆ τῆς πατρίδος πρὸς τὸν αὐτοκράτορά της κατέστησε πάλιν ἡμετέρους τοὺς εἰς τ' ἀπώτατα τῆς γῆς διεσπαρμένους γερμανοὺς.

Ἡ ἀγάπη αὐτῆ εἶνε τὸ περι τὸ μέτωπόν του φωτοβολοῦν διάδημα· οὐδὲν δὲ θνητὸς δύναται νὰ κατακτήσῃ ἐπιζηλότερον ἄθλον πολυμύχθου γῆνιου βίου.

Εὐθύτητα καρδίας ἤτησε παρὰ τοῦ βασιλέως Σολομώντος ὁ θεός, «ὁ θησαυρίζων τοῖς κατορθοῖσι σωτηρίαν.» Μετρία φαίνεται ἡ λέξις, ἀλλ' ἐμφαίνει ὅμως ὅ,τι ὕψιστον δύναται νὰ ἐπιτύχῃ θνητός· τὸ παλαιὸν δὲ τοῦτο λόγιον ἐγένετο πολῦτιμος ἀλήθεια παρὰ τῷ αὐτοκράτορι Γουλιέλμῳ. Ἡ εὐθεία αὐτοῦ καρδία ἦν ἡ πηγὴ τῆς ἀρμονίας ὅλης τοῦ πνευματικοῦ του βίου, τῆς ἀπὸ τῆς πατρικῆς αὐτοῦ μορφῆς ἀκτινοβολούσης, τῆς ἀναιρούσης πάσας τὰς ἐναντιότητας καὶ λυσούσης οὕτως εἰπεῖν αὐτομάτως πάντα τὰ ὑψηλὰ προβλήματα, τὰ τοσοῦτον ἀφθόνως ἀπασχολοῦντα τοῦ βίου ἡγεμόνος. Οὐδέποτε περὶ ἑαυτοῦ σκεπτόμενος, ἦν ἐλεύθερος ἰδιοτροπιῶν, ἀπρόσιτος εἰς νυγμούς ζηλοτύπου μερίμνης περὶ τῆς ἰδίας αὐτοῦ τιμῆς, ξένος εὐτραπέλου ἀστασίας, ὅτε μὲν περισσὴν ὅτε δὲ φειδωλὴν παρεχούσης τὴν ἐμπιστοσύνην αὐτῆς. Ἀληθινὸς καὶ πιστὸς παρέμεινε πρὸς τοὺς ἄνδρας, ὧν εἶχε δοκιμάσει τὴν εἰς αὐτὸν ἀφοσίωσιν εἰς ἐκπλήρωσιν τῆς ἐθνικῆς αὐτοῦ ἀποστολῆς, καὶ τρανῶς ἐμαρτύρησε πρὸ τοῦ ἔθνους καὶ παρὰ τῆς πατρίδος τὴν πρὸς αὐτοὺς εὐγνωμοσύνην του. Ἀλλὰ καὶ τοῦ μεγάλου Ἀρχιγραμματέως ἐγγύς, κ' ἐν μέσῳ τῶν μεγάλων αὐτοῦ στρατηλατῶν διέμεινε πάντοτε αὐτὸς ἐκείνος, ὁ βασιλεὺς πάντοτε, ὁ πρὸς τὸν θεὸν ὑπεύθυνος, ὁ ἐν πολέμῳ καὶ ἐν εἰρήνῃ ἐξ ἰδίας πεποιθήσεως κρίνων καὶ ἀποφασίζων τὰ ὀρίζοντα τῆς ἱστορίας τὸν ροῦν.

Ὡς τὸ ἡγεμονικὸν ἀξίωμα, ὅπερ ὡς ἀντιπρόσωπος τοῦ ἀδελφοῦ του ἀνέλαθεν, ἐμεγαθύνητο ἀπὸ ἔτους εἰς ἔτος καὶ ἐποικίλλετο καὶ βαρύτερον ἀπέβαινε, οὕτω καὶ ὁ αὐτοκράτωρ Γουλιέλμος, πιστὸς εἰς τὸ καθῆκον αὐτοῦ, ἐκρατύνητο ἀδιακόπως καὶ ὠρίμαζεν, ἀπαύστως ἐργαζόμενος, μέχρις οὗ, περάνας τὸ μακρὸν τῆς ἡμέρας ἔργον, ὃ στέφει σήμερον ἡ εὐλογία ὀλοκλήρου ἀναγεννηθέντος λαοῦ, ἀπῆλθε πρὸς τοὺς πατέρας αὐτοῦ, ἐν εὐθανάτῳ ἡρεμῖα προπεμφθεὶς ὑπὸ τοῦ θείου λόγου εἰς κρείττονα βίον, ἐνῶ σύζυγος καὶ θυγάτηρ κατέλειβον τὸ δάκρυ των ἐπὶ τῆς ψυχομένης χειρὸς του.

Ἀλλὰ μένει ὅμως ζῶν πάντοτε ἐν μέσῳ ἡμῶν. Εὐχαριστήσωμεν τῷ θεῷ, ὅτι ἠξίωσεν ἡμᾶς νὰ ζήσωμεν καὶ πράξωμεν ὑπὸ τοιοῦτον ἡγεμόνα. Ἀποδειχθῶμεν δὲ ἀξιοὶ αὐτοῦ, ἐξεργαζόμενοι περὶ τὴν κατὰ τὸ πνεῦμα ἐκείνου

τὸ ἔργον του, μετὰ φόβου Κυρίου καὶ πίστεως τῇ πατρίδι δουλεύοντες, ἐν αὐταπαρνήσει καὶ ἐθελουσίᾳ φρουροῦντες καὶ θάλποντες ὡς ὑπέρτατον ἀγαθὸν τὴν ἀντὶ τοσοῦτων θυσιῶν ἀποκτηθεῖσαν ἡμῶν ἐνότητά. Δῶμεν ἐνταῦθα ἐν ἀσβέστῳ εὐγνωμοσύνῃ τὴν ἐπαγγελίαν, ὁμοῦ μετὰ τῆς συνηγμένης κύκλῳ νεότητος, ἐφ' ἣ τοσοῦτον ἠυφραίνετο ὁ ὀφθαλμὸς του, αὐτῆς τῆς κυοφορούσης τὸ μέλλον τῆς πατρίδος ἡμῶν, δῶμεν τὴν ἐπαγγελίαν νὰ τηρήσωμεν διὰ βίου τιμᾶν τὴν μνήμην αὐτοῦ, καὶ νὰ μείνωμεν ἀκλονήτως πιστοί, ἐν χαρᾷ καὶ ὀδύνῃ, εἰς τὸν οἶκον τῶν Ὀεντσόλλερν.

Πῶς δὲ ἄλλως νὰ περᾶνωμεν τὴν πένθιμον ταύτην τελετὴν, ἣ ἐπικαλούμενοι ὁμοθυμῶς τὸν θεόν, ὅπως φυλάττῃ, εὐλογῇ καὶ σκέπῃ τὸν Αὐτοκράτορα καὶ Βασιλέα ἡμῶν Φρειδερίκον, τὴν Αὐτοκράτειραν καὶ Βασίλισσαν σύζυγον αὐτοῦ, τὴν Αὐτοκράτειραν Βασίλισσαν Αὐγούσταν καὶ πάντα τὸν οἶκον τοῦ Αὐτοκράτορος ἡμῶν Γουλιέλμου!

(Ἐκ τοῦ Γερμανικοῦ).

## Ο ΥΠΟΨΗΦΙΟΣ

Μυθιστορία Ἰουλίου Κλαρετῆ.—Μετάφρασις Χ. Α.

Συνέχεια· ἴδε προηγούμενον φύλλον.

Ὁ Βερδιέ ἤρχισε νὰ σκέπτηται ἀπὸ τοῦ πρώτου βήματός του ἐν τῷ πολιτικῷ σταδίῳ—καὶ τὸ πρῶτον βῆμα ἦτο τὸ πρόγευμα ἐκεῖνο ἐν τῇ οἰκίᾳ τῆς κυρίας Ἐρβλαί—ὅτι ἀναμφιβόλως ἦτο καλλίτερον νὰ διάγῃ εἰς τὸ μικρὸν τῆς ὁδοῦ Μανσάρ οἰκημά του ἐν Παρισίοις, ἢ, ἂν δὲν ἤθελε τὸν ἐνοικιάσει, εἰς τὸν ἐν Μελέν, ἐν τῇ ὁδῷ Ἀγίου Ἀμβροσίου οἰκίσκον του, ἐνθα ἐγεννήθη, ἀνευρίσκων ἐν ἡλικίᾳ πενήντηντα ἐτῶν καὶ πλέον τὸ κηπάριον ὅπου ἔτρεχεν ὅτε ἦτο παιδίον, καὶ τὸ ὅποιον ἐφαίνετο εἰς αὐτὸν τόσον μικρὸν νῦν, ἐν ᾧ ἄλλοτε τὸ εὔρισκε τόσον μέγα! Ἀλλὰ τί πρὸς τοῦτο; ὅσον στενότερος ἦτο ὁ κῆπος, τόσον μεγαλειτέραν ἄνεσιν θὰ ἠσθάνετο ὁ Βερδιέ. Οὐδέποτε εἶχεν ὀνειροπολήσει τὰς μεγάλας εὐδαιμονίας ἢ τὰς μεγάλας τιμὰς τοῦ κόσμου τούτου. Γιὸς στρατιώτου τῆς πρώτης Αὐτοκρατορίας, ὅστις ἀναχωρήσας ἐκ Μελέν ὡς ἀπλοῦς στρατιώτης εἶχεν ἐπανέλθει μὲ τὰς ἐπωμίδας τοῦ λοχαγοῦ καὶ τοὺς ρευματισμοὺς δυστρόπου καὶ μεμψιμοῖρου ἀξιοματικοῦ, ἐθέλει ἑαυτὸν λίαν εὐτυχεῖ διότι ἠκολούθησε τὴν ὁδὸν τὴν χαραχθεῖσαν παρὰ τοῦ γέρου του καὶ πολὺ ἀνταμειφθέντα διότι ὑπερέβη αὐτὸν κατὰ τὸν βαθμόν. Μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῶν προκαταρκτικῶν σπουδῶν του, ὁ λοχαγὸς καὶ ἡ σύ-